

ПРИРОДА ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ
(культура поведінки людини, механізм індивідуальної поведінки,
антисупільна поведінка, конформістська поведінка...)

Теремцова Н. В. *асистент кафедри теорії та історії держави і права*
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Автором рассмотрен актуальный вопрос природы правомерного поведения человека, дано теоретическое определение культуры поведения человека, механизма индивидуального поведения, антиобщественного поведения, конформистского поведения и тому подобное.

The actual question of nature of good behaviour of man is considered an author, theoretical determination of culture of conduct of man is given, mechanism of individual conduct, anti-social conduct, conformism conduct and others like that.

Автором розглянуто актуальне питання природи правомірної поведінки людини, дано теоретичне визначення культури поведінки людини, механізму індивідуальної поведінки, антисупільної поведінки, конформістської поведінки тощо.

Ключові слова: правомірна поведінка, природа поведінки, культура поведінки, індивідуальна поведінка, конформістська поведінка.

Keywords: good behaviour, nature of conduct, culture of conduct, individual conduct, conformism conduct.

Поведінка людини завжди є свідомим волевиявленням, тим самим відрізняється від інших дій, які носять, наприклад, інстинктивний чи рефлексивний характер. Попадаючи під вплив сторони права, людина повинна співвідносити з ним свої вчинки і може відповідно виконувати його приписи. Конкретні вчинки у межах закону набувають змісту за різним ступенем активності. Правова норма виявляється в окремих ситуаціях, як можливість ухилення від будь-яких дій, так і здійснювати дії (виконувати вказані норми права). До його зміст також можуть входити вказівка, яка надає суб'єктові право можливості вибору тієї чи іншої дії (це використання правових норм за своїм розсудом). Вони уповноважують людину самій приймати рішення, на основі яких можуть виникати відповідні права і обов'язки.

Правомірна поведінка людини є неоднорідною за своїм змістом і потребує у кожному конкретному прояві за різним ступенем дії, самого існування особи, її ініціативні дії. При дотриманні норм права фіксується мінімальна активність, оскільки суб'єктом слід лише ухилитися від визначених дій.

Таким чином, правомірну поведінку, можна визначити, як обумовлений культурно-характерний зріст і життєвий досвід у людській діяльності, у сфері соціальної дії права, заснованої на свідомому здійсненні його цілей і потреб.

Ці форми правомірної поведінки закономірно потребують більш інтенсивної людської діяльності. Найбільш достатньо проявляється особистість при широкому використанні норм права у своєму житті, заснованому на її ініціативі виконання у

необхідності, корисності і соціального призначення права у суспільстві.

Правомірна поведінка є соціально корисне діяння, направлена на задоволення державних і правових, суспільних і особистих інтересів, цінностей і цілей [2]. Вона є особистою цінністю для права, тільки тому, що сама "людина, її права і свободи є вищою цінністю".

Слід погодитись із визначенням В.М. Кудрявцева, що правомірна поведінка – це поведінка, яка відповідає приписам правових норм. Є видом соціальної поведінки і визначальною умовою забезпечення законності та правопорядку, прав і свобод людини і громадянина, побудови правової держави. До соціальної сторони правомірної поведінки належать такі її якості, як позитивність, свідомість, добровільність, здатність задовольняти суспільство та особисті інтереси, соціальна значущість, зовнішній вияв у вигляді дій чи бездіяльності, схвалення або допустимість з огляду на суспільні інтереси тощо. Необхідною властивістю правомірної поведінки є її прояв, підконтрольність свідомості і волі. Комплекс цих властивостей окреслює межі того масиву фактично соціальних актив поведінки людини, які потребують правового опосередкування, здатні сприймати регулюючий вплив правових засобів і регулюються правом [6]. Тому можна уявити правомірну поведінку, як правову цінність, тоді коли протиправна поведінка анти цінністю. Дійсно, тільки перше бажане для суспільства може приносити економічну користь, діяти також на користь розвитку особистості.

Правомірна поведінка завжди розглядається, як саме масове суспільне явище. Ніяке суспільство не змогло б

функціонувати без додержання громадянами його нормативних потреб. Правомірна поведінка з'єднуючи ланцюгом між правовою нормою і її соціальним ефектом, на досягнення якого розрахована дана норма. Вона є результатом відтворення у житті потреб режиму законності, а сукупність всіх правових дій – це втілення правового порядку у суспільстві.

Шлях людини до суспільства значною мірою характеризує те положення, на скільки вона у своїй поведінці керується почуттям відповідальності, яка проявляється у діях особистості, усвідомлювати соціальні наслідки у своїй діяльності. Відповідальність дозволяє поведінці людини взяти під контроль її власну свідомість, а таких понять, як честь, гордість і гідність – під контроль її совісті. Сучасне життя все гостріше стикається із проблемами відповідальності, користування своїми правами і свободами, скасуванням їх застосування на шкоду другим суб'єктам права. Суспільство багато чого втратило, не виховавши внутрішню і зовнішню культуру поведінки майбутньої людини.

Культура поведінки – складова частина культури людини, вона виступає зовнішнім проявом духовного багатства особистості та її внутрішнього світу, це сукупність форм повсякденної поведінки людини (у праці, побуті, спілкуванні з іншими), у яких знаходять зовнішнє відображення моральні та естетичні норми поведінки. Якщо моральні норми визначають зміст вчинків, мотиви поведінки, то культура поведінки – розкриває, як саме здійснюються у поведінці вимоги моральності, яке «обличчя» поведінки людини, наскільки органічно, природно і невимушено такі норми злилися з її способом життя, стали повсякденними життєвими правилами.

Цивілізована правомірна поведінка – це співставлене суб'єктом права вчиняти дії не порушуючи чийсь права, на основі впевненості у характерно-естетичних пріоритетах, суспільнолюдських обов'язків – не вкради, не вбий тощо. Їх зміст залежить від того, у якій мірі людина підкоряється існуючим писаним правилам, наскільки є активним носієм поняття громадських обов'язків, розділяє і підтримує суспільні уявлення про добро і зло, справедливість і відповідальність.

Соціальна значущість є однією з основних ознак правової поведінки має дві форми – соціальну корисність і соціальну шкідливість.

З формальної юридичної точки зору соціальна поведінка є правовою у випадку, коли вона регламентується нормами права. Умови та ознаки правових вчинків можуть бути прямо описані у текстах правових документів.

Властивість правової поведінки впливає на стан суспільних відносин пов'язаних не тільки з соціальною значущістю, але й

особовим сенсом – реалізацією суб'єктами своїх інтересів. Тому правова поведінка тягне за собою для них певні юридичні наслідки. Однією з найважливіших форм правових наслідків є реакція держави на результати правової поведінки у вигляді заохочення, стимулювання, охорони соціально корисних вчинків чи застосування заходів юридичної відповідальності за шкідливі дії.

Таким чином, правомірну поведінку, можна визначити, як обумовлений культурно-характерний зріст і життєвий досвід у людській діяльності, у сфері соціальної дії права, заснованої на свідомому здійсненні його цілей і потреб.

Поведінка людини завжди є свідомим волевиявленням, тим самим відрізняється від інших дій, які носять, наприклад, інстинктивний чи рефлексивний характер. Попадаючи під вплив сторони права, людина повинна співвідносити з ним свої вчинки і може відповідно виконувати його приписи. Конкретні поступки у рамках закону набувають змісту за різним ступенем активності. Правова норма виявляється в окремих ситуаціях, як можливість ухилення від будь-яких дій, так і здійснювати дії (виконувати вказані норми права). До його змісту також можуть входити вказівки, які дають суб'єктові право можливості вибору тієї чи іншої дії (це використання правових норм на свої погляди). Вони уповноважують людину самій приймати рішення, на основі яких можуть виникати відповідальні права і обов'язки.

Одним із найважливіших показників складу суспільства є категорія поведінки особи у сфері правових дій, зрілість її поступків, готовність, або навпаки, неготовність сприймати діючі зміни, громадської позиції людини. За ступенем активності процесу входження особи до права регулювання виділяють наступні види правомірної поведінки:

1. Соціально-активна поведінка. Соціально-правова активність особистості представляє собою найбільш високий рівень правової поведінки, яка проявляється у суспільно-корисній, погодженій державою і суспільством діяльності у правовій сфері. Це перш за все ініціативна поведінка, яка може стати і нерідко існуючим фактором зміни у правовій системі. Соціально-правова активність визначається розвитком правосвідомості глибоких правових переконань, які свідомо приймають на себе готовності використати представлені правом можливості, творчо володіти ними у своїй повсякденній поведінці.

Така поведінка включає наступні компоненти: а) активність у діяльності добровільних організацій, партій, союзів, фондів, асоціацій та інших, які виникли на основі суспільних інтересів, соціальних груп, ідейного і групового вибору особистості. Така

активність ставить ціль вплинути на підтримку, функціонування, або переміни державно-правових структур, відтворення реформ, захист громадських, політичних, соціальних і культурних прав і свобод громадян, їх участь в управлінні державними і суспільними справами; б) активність у державно-організованих формах діяльності у сфері правотворчості і правореалізації (участь у обговоренні і прийнятті законопроектів і інших суспільно-державних і суспільно-значимих рішень, участь у виборах депутатів, участь реалізації у правових установах і охорона правопорядку); в) активністю у здійсненні і діяльності альтернативних, або паралельних суспільних і суспільно-державних структур (комітети, або ради суспільного самоуправління по населеному пункту, експертні суспільні ради, групи самопомогі і забезпечення порядку, правозахисні асоціації і групи “суспільного пригнічення” і т.д.); г) самодіяльну активність особистості у сфері права (голосування визначеним чином під час виборів і референдумів, засоби масової інформації, порушення законності і суспільної моралі і т.д.).

2. Звичаєва поведінка. Людина, як відомо, обирає найбільш доцільний і практичний варіант поведінки, вона діє вибірково. Звичка виникає у результаті багатогранного повторення дій, які діють у вже звичних, відомих обставинах. У цих умовах лише на початку людина обмірковує свої вчинки, а у подальшому вона діє в силу створеної звички, поводити себе так, а не інакше.

Позитивні дії, в основі яких лежать виконання нормативних передбачень, потребують волевиявлення ініціативи, творчості, діяльної активності особистості, а ці риси соціальної цінності правомірної поведінки не завжди досягаються лише формуванням звички до виконання закону.

3. Конформістська поведінка. Конформістська правомірна поведінка представляє собою пасивне дотримання особою норм права, пристосування, підкорення своєї поведінки думкою і діями оточуючих. Іншими словами, у сфері соціально-правових відносин, людина вчиняє правомірно, оскільки, так вчиняють інші. Як соціально-психологічну категорію, конформізм потрібно відрізнити від поняття конформності. – Конформність (від лат. *conformis* – подібний, однаковий) – податливість людини реальному або уявному тиску групи, що виявляється у зміні його поведінки і установок у відповідності із першопочатковою, яка не поділяла їм позицією більшості.

Мотиви такої поведінки характеризують громадську несформовану особистість: узгодження підкорення, засноване на пасивному відношенні до правового порядку:

бажанням уникнути засудження у групі або колективі, побоювання втратити близьких, або знайомих і т. д. У свою чергу це призводить до поведінки ситуаційного, залежного підкорення зовнішнього прикладу. У протилежній особистості, з чіткою системою ціннісних орієнтацій, які можуть і співпадати з думкою оточуючих, конформна позиція суб'єкта права не дозволяє йому протистояти втіленим вказівкам, протиставлення своєї думки думкою інших, відстоювати її і свій вибір поведінки.

Соціально-правовий конформізм є соціально-корисним явищем, оскільки індивід, підкоряючись поглядам і переконанням інших, дотримується вимог права і тим самим точно реалізує їх у життя. Однак слід визначити і те, що конформістська поведінка будучи зразком для суспільства, не є для нього бажаним.

4. Маргінальна поведінка. “Маргінальна” (лат. *marginalis* — той, що перебуває на краю) - особистість — індивід, який, опинившись на межі двох чи кількох культур, подолав межі спільності, в якій виховувався, однак не зміг увійти або не був прийнятий у нову групу.

Основними характеристиками “маргіналів” є внутрішня соціальна нестабільність, стан психологічного дискомфорту, почуття самотності, схильність до аморальної поведінки. Вони нездатні засвоїти культурні традиції та цінності, соціальні навички поведінки середовища, до якого потрапили (наприклад, житель сільської місцевості, змушений працювати у великому місті).

“Маргінальна” особистість відчуває високу соціальну напруженість, легко вступає у конфлікт із навколишнім середовищем. Нерідко внутрішньорольовий конфлікт переростає у злочин.

Маргінальний статус став нормою великої кількості людей. У політичному плані такі люди відірвані від свого соціального коріння. Звідси їх потенційна готовність здійснити правопорушення, впасти в депресію або проявити агресію. (Агресивність від лат. *aggressio* – напад).

У правовому плані маргінальність характеризується особливим перехідним проміжком між правомірною і протиправною поведінкою особи, яка викликається власною соціально-психологічною деформацією.

Серед осіб, поведінку яких відносять до маргінальної, також велику частину становлять ті особи, які знаходяться на межі між “добром і злом”.

Отже, така поведінка характеризується тим, що особа співставляє свої вчинки у відповідності з нормами чинного законодавства, тому що у неї страх перед юридичною відповідальністю.

Актуальною проблемою на сьогодні є подолання стереотипів, що склалися за радянських часів, щодо видів юридичної відповідальності, що пов'язано перш за все з

необхідністю переосмислення структури українського права за галузями, підгалузями і інститутами.

Література:

1. Конституція України //Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, N 30, ст. 141). Документ [254к/96-вр](#), остання редакція від [11.03.2010](#) на підставі [v008p710-10](#), [v007p710-10](#), чинний.
2. *Алексеев Н.Н. Основы философии права.* СПб., 1998, - 216 с
3. Гиляров М. С. Биологический энциклопедический словарь / Гл. ред. М. С. Гиляров; Редкол.: А. А. Баев, Г. Г. Винберг, Г. А. Заварзин и др. — М.: Сов. энциклопедия, 1986.—831 с., ил., 29 л. ил.) (на слово агресивність)
4. *Коркунов Н. М. Лекции по общей теории права /* Авт. предисл. И. Ю. Козлихин. — науч. изд., [репринтное]. — М.: Юридический центр Пресс, 2003. — 430 с.
5. Кравченко В. В.: *Конституційне право України:* Навчальний посібник.-Вид. 3-тє, виправл. та доповн.- К.: Атіка, 2004.
6. *Кудрявцев В.Н. Правовое поведение: норма и патология.* - М.: Наука, 1982.-287 с.
7. Пиголкин А.С. Общая теория права / Под ред. А.С.Пиголкина. – М.: Издательство МГТУ им. Н.Э.Баумана, 1996.
8. М.Н.Лазарєв. Правомірна поведінка, як об'єкт юридичного дослідження. – К.: Наукова думка, 1992.
9. [Тофтул Михайло Григорович.](#) http://hklib.npu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_71/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=KCK&P21DBN=KCK&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M=&S21STR=Етика : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів / М. Г. Тофтул. - Київ : Академія , 2006. - 416 с. - ISBN 966-580-220-8 (в тв. обкл.).
10. [Тофтул, Михайло Григорович.](#) http://hklib.npu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_71/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=KCK&P21DBN=KCK&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M=&S21STR=Логика [текст] : підручник / М. Г. Тофтул. - 2-ге вид., перероб., доп. - Київ : Академія, 2008. - 400 с. - ISBN 978-966-580-264-8 (в тв. опр.).
11. Хропалюк В.Н.. Теория государства и права. Хрестоматия. – М.: Право, 1998.